

UOT: 581.526.42

ƏNVƏR İBRAHİMOV

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ YAŞILLAŞDIRMA MƏQSƏDİLƏ İLƏ ƏLAQƏDAR RAYONLAŞDIRILMASI

Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində yayılan və xaricdən gətirilmiş ağac və kolları bioloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi və onlardan meşəbərpə, yaşıllaşdırma işlərində geniş istifadə edilməsi aktual məsələlərdəndir. Bu sahədə ən mühüm ekoloji amil olan yaşıllıqların, meşə ehtiyatlarının qorunması və yeni meşə sahələrinin salınması ilə əlaqədar olaraq daima tədbirlər həyata keçirilir. Bununla əlaqədar olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində yaşıllaşdırma məqsədilə rayonlaşdırılması aparılmışdır. Bu zaman ərazi 5 rayona və 9 yarımrayona ayrılmaqla onların qısa xarakteristikası verilmişdir. Aparılan təhlillər nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaşıllaşdırma məqsədilə rayonlaşdırılmasının xəritə-sxemi tərtib edilmişdir.

Açar sözlər: yaşıllaşdırma, rayon və yarım rayonlar, xəritə-sxem, təbii-iqlim şəraiti, ağac və kol bitkiləri.

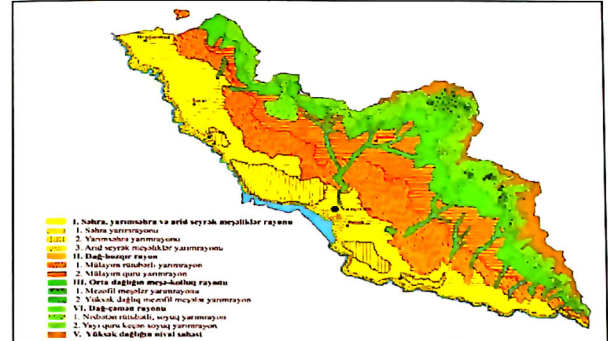
Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisi müxtəlif torpaq və iqlim xüsusiyyətlərinə malik olduğundan, burada yaşıllaşdırmanın vəziyyəti və yaşıllıqların tərkibi də müxtəlifdir. Yaşıllıqlar iqlimi dəyişdirməklə havanı təmizləyir və eroziya ilə mübarizədə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Onlar həm də şəhərlərdə səş-küyü azaltmaqla, ilk növbədə iqlimin istilik balansına da təsir göstərir. Qeyd etmək lazımdır ki, ədəbiyyat məlumatlarında [2, s. 12-24; 4, s. 3-80; 5, s. 63-68; 6, s. 315-425] Azərbaycanın yaşıllaşdırılması məqsədilə rayonlaşdırılması aparılarkən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində bu işə diqqətlə yanaşılmamış və torpaq-iqlim xüsusiyyətləri nəzərə alınmamışdır. Aparılan çoxillik tədqiqatlarla əsasən Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaşıllaşdırma məqsədilə rayonlaşdırılması müəyyən edilmiş və xəritə-sxemi tərtib edilmişdir (xəritə-sxem). Aparılan araşdırmalar nəticəsində muxtar respublikanın yaşıllaşdırma ilə əlaqədar rayonlaşdırılması aparılmış və ərazi 5 rayona və 9 yarımrayona bölünmüşdür.

Buna uyğun olaraq muxtar respublikanın təbii-iqlim xüsusiyyətlərinə görə fərqlənən müxtəlif yaşayış məntəqələrində yaşıllaşdırma məqsədilə ilə əlaqədar olaraq aşağıdakı məsələlərin yerinə yetirilməsi qarşıya qoyulmuşdur: 1) Ərazinin əsas iqlim göstəricilərinin öyrənilməsi; 2) Nəzərdə tutulan yaşıllaşdırılacaq ərazilərdə ökələcək ağac və kolları araşdırılması; 3) Ağac və kolları yerli şəraitinə uyğun qruplaşdırılması; 4) Yaşıllaşdırmadan əvvəl ərazinin bitki örtüyünün təhlili; 5) Yaşıllıq zonalarının ətraf ərazilərdə sahil yuma və eroziyanın bir çox növlərinin qarşısının alınması nəzərdə tutulur. Ərazinin yaşıllaşdırma ilə əlaqədar rayonlaşdırılması üçün bölgənin meşə bitkililiyi əsas götürülmüşdür. Bu zaman yaşıllıq zonaların rolu, yaşıllaşma normativləri və ən başlıcası seçiləcək ağac və kolları növ müxtəlifliyi nəzərə alınmışdır [12, s. 290-293; 3, s. 25-34]. Aşağıda yaşıllaşdırma rayon və yarımrayonların qısa xarakteristikasını veririk.

I. Səhra, yarımsəhra və arid seyrək meşəliklər rayonu. Muxtar respublikanın 600-1100 m hündürlükdə Arazboyu düzənliyini əhatə edir. Ərazi hüdudları daxilində Araz çayının sol qolları olan Arpaçay, Naxçıvançay, Əlinçəy, Qaradərəçay, Gilançay, Düylünçay, Vəndəçay, Əylisçay və Ordubadçayların gətirmə konusları yerləşir.

Ərazinin torpaqları münbət olduğu üçün burada əhali əsasən daha sıx məskunlaşmışdır. Bitki örtüyü ilə çox da zəngin deyildir. Ərazidə səhrələşmə prosesi xüsusən də, Böyükdüzdə və Duzdağ platosunda daha aydın görünür. İqlim kəskin kontinentaldır. Burada günəşli saatların miqdarı 2800 saat təşkil edir. Günəş radiasiyasının ümumi miqdarı 156 kkal-dir. Buna görə

də bu rayonda quraqlığa davamlı ağac və kollardan ibarət yaşıllıq zonasının salınması məqsəduyğun olardı. Bunun üçün ərazidə geniş miqyasda su meliorasiya işləri aparılmalı və örtülü irriqasiya sistemlərində istifadə edilməlidir. Su ilə təminatı təşkil etmək üçün ərazidə əsasən də, çay yataqlarına yaxın hissələrdə süni su anbarları tikilməli və bunların əsasında suvarma sistemləri təşkil edilməlidir. Araz çayı və yeni yaradılacaq su anbarlarının hesabına ərazidə mikroiklim şəraiti yaratmaq mümkündür ki, bu da ətraf ərazilərin yaşıllaşdırılmasına müsbət təsir göstərə bilər. Bu ərazilər ətrafında yaşayan əhalinin aylanca və istirahət zonalarına çevrilə bilər. Təbii meşə massivlərinin olmaması, küçə və meydanların asfalt örtüyü, yaşayış binalarının sıxlığı və kontinental iqlim bu rayonun yaşayış məntəqələrinin şəraitini, xüsusən uzun sürən isti və qızmar yay müddətində xeyli çətinləşdirir. Burada havanın temperaturu bəzən 42 dərəcəyədək yüksəlir. Ərazidə təbii landsaftın pozulmasına təsir edən əsas amillərdən biri məskunlaşma və yaşayış məntəqələrində kənd təsərrüfatı sahələrinin inkişafıdır. Bu cür antropogen təsirlər nəticəsində ərazidə səhrələşmə prosesi daha da sürətlənir. Kəskin rütubət qıtlığı yaranır, buxarlanmanın küldən artır, yay fəslində yağının miqdarı bəzən 7-25 mm-ə qədər düşür, bəzən cənub quru küləklər əsir.

Xəritə-sxem. Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaşıllaşdırma məqsədilə rayonlaşdırılması.

Rayon səhra, yarımsəhra və arid seyrək meşəliklər yaşıllaşdırma yarımrayonuna bölünür.

1. Səhra yarımrayonu. Arazboyu düzənliyinin Kəngərli, Böyükdüzdə və Sust düzənliklərini əhatə edir. İqlim kəskin kontinentaldır. Bu yarımrayon yağıntılarla kasaddır. Burada yağının illik miqdarı 240 mm-dən yuxarı deyildir. Qıç sərt, soyuqdur, bəzən qar örtüyü olur, sutkalıq və illik temperatur amplitudası yüksəkdir. Maksimum temperatur iyunda 43 dərəcə, minimum temperatur isə yanvar ayında -32 dərəcəyə çatır. Burada yaşıllıq zonalar əsasən aqro-meliorativ, sanitər-gigiyenik əhəmiyyət daşıyır. Yayda havanın temperaturunun təsiri azaltmaq məqsədilə ağac bitkilərindən ibarət qoruyucu meşələr yaratmaq tövsiyə olunur. Qoruyucu zolaqların daxilində uyğun kənd təsərrüfatı bitkilərinin yetişdirilməsi iqlim təsirlərini qismən azaltmaq və mikroiklim şəraiti yaratmaq daha çox məhsul əldə etmək mümkündür. Bu zonaların ümumi sahəsinin 75-80%-ni ağcaqar, 60-80%-ni işe kollarla təşkil etməlidir. Bu meşə sahələrini su ilə təmin etmək üçün Araz çayından nasoslar vasitəsilə suyu süni sututarlara və birbaşa sahələrə çatdırmaq mümkündür.

2. Yarımsəhra yarımrəyonu. Arazboyu düzənliyin əksər hissəsini əhatə edir. İsti quru yaya və nisbətən az qarlı qışa malikdir. Mütləq maksimal temperatur 41-42 dərəcə, mütləq minimum -28 dərəcədir. Atmosfer yağıntılarının ümumi miqdarı olduqca azdır və bir ildə cəmi 275 mm təşkil edir. Yay uzunmüddətlidir. Havanın nisbi rütubəti olduqca aşağıdır. İllik mümkün buxarlanma 1100 mm-dir. Burada yaşllaşdırmanın əsas məqsədi əhalinin isti dövrlərdə istirahətini təşkil etmək, əkin sahələri ətrafında qoruyucu meşə zolaqlarını salmaq, çənbudun gəlon istəti hava kütlələrinin əkinçiliyə təsirini azaltmaq və mikroiklim şəraiti yaratmaqdır. Açıq ərazilərdə çətiri qovuşan yaşıllıq zonalarnın yaradılması məsləhət görülür. Yaşıllıq zonalarında xüsusilə hovuzların, fəvvarələrin və digər istirahət məqsədli qurğuların yaradılması üstünlük təşkil etməlidir.

3. Arid seyrək meşəliklər yarımrəyonu. Arazboyu düzənliyin bəzi hissələrini Araz çayı sahilı boyu yerləşən meşə və kolluqlar, Sədərak, Püsyən, Şahtaxtı, Naxçıvançayının mənsəbi, Araz su anbarının sahilı, Culfa maili düzənliyi, Kotam, Kilid, Ordubad maili düzənliyi ərazisindəki sahəni əhatə edir. Burada torpaq iqlim şəraiti olduqca müxtəlifdir və bəzi ərazilərdə ekspozisiyadan asılı olaraq torpaq qatı müxtəlif qalınlıqda olub, əhəngli-karbonatlıdır. Bu yaşllaşma yarımrəyonu quru subtropik hava kütlələrinin və çılpaq dağlıq kontinental iqliminin təsiri altındadır. Təbii ki, yaşllaşdırma zonaları burada həmçinin yüksək olmalıdır. Buna səbəb bu ərazidə qrunt suyunun səviyyəsinin və ərazinin mikroikliminin təsiri çoxdur. Ona görə də bu ərazidə sahil boyu zonalarda təbii ağac və kollarla yanaşı, süyüd, qovaq, tut, zirinc, dağdağan, mürdarca, ardic, qoz və s. əkilməsi daha çox effekt verə bilər.

II. Dağ-bozqır rayonu. Orta dağlıq 1100-2000 m hündürlükdə olan ərazilərini əhatə edir. Dağ-bozqır rayonu sort, mülayim, kəskin kontinental iqlimi, uzun sürən yayı və soyuq qışı ilə fərqlənir. Yaranması iqlim xüsusiyyəti burada bozqırların yaranmasına səbəb olur. Bu rayon muxtar respublikanın ən aktiv sel ocaqlarından olduğu üçün, burada yaşllaşdırılma işlərinin aparılması son dərəcə vacib məsələlərdən biridir. Sutkalıq və illik temperatur amplitudasının böyük olması burada fiziki aşınmanın intensiv getməsinə görə bozqırlaşmaya səbəb olur. Torpaq örtüyü tam formalaşmadığı üçün burada bitki örtüyü zəif inkişaf etmişdir. Dağ-bozqır rayonu, bir-birindən iqlim xüsusiyyətlərinə görə fərqlənən 2 yarımrəyona bölmək olar.

1. Mülayim rütubətli yarımrəyon. Muxtar respublikanın nisbətən orta dağlıq qurşağının bozqırlarını əhatə edir. İqlim şəraiti olduqca sortdir. Bu yarımrəyon şəraitində nəzərdə tutulmuş meşə-parkların funksional əhəmiyyəti, onların küləyə və eroziyaya qarşı rolu ilə məhdudlaşır. Eyni zamanda torpaqların eroziyaya qarşı davamlılığı artımaqla strukturlu torpaq örtüyünün yaranmasına şərait yaradır ki, bu da digər ot bitkilərinin inkişafına səbəb olur. Bu yarımrəyonda yaşllaşdırma normaları yuxarıdakı yarımrəyonlarla müqayisədə xeyli yüksək olmalıdır. Mülayim rütubətli yarımrəyonda ağac və kolların üstünlük təşkil etməsi burada gələcəkdə yaşıllıq zolaqlarının da inkişaf etməsi üçün uyğun temperatur və rütubət şəraitinin olduğunu göstərir. Amma məqsəduyğun olardı ki, burada yabani halda bitən ağac və kolların nisbətən mədəni sortları inkişaf etdirilsin. Həttə yay aylarında az suvarma ilə meşə zolaqlarını artırmaq olar.

2. Mülayim quru yarımrəyon. Muxtar respublikanın orta dağlıq qurşağın aşağı hissələrini və alçaq dağlıq bozqır ərazilərini əhatə edir. Ərazi yağıntısı az olan quru subtropik iqliminin təsiri altında olduğu üçün kserofit şəraiti ilə fərqlənir. İqlimi nisbətən rütubətli, isti yaya və soyuq qışa malikdir. Yarımrəyonun mütləq minimum temperaturu -21°C dərəcədən aşağı düşür. Yay istəyi və uzun olub, quraq keçir. Buxarlanmanın miqdarı yağıntıdan üstündür. Bu yarımrəyonun əksər hissələrində ən isti yay günlərində maksimal temperatura bəzən atmosfer yağıntılarının olmadığı şəraitdə 30-32°C dərəcəyə çatır. Yarımrəyonda geniş yaşıllıq

zonalarnın salınması külək və səthi eroziyanın qarşısını alar. Küləyin aktiv olmasını nəzərə alaraq çox da hündür olmayan ağac və kollara üstünlük verilməlidir. Belə sahələr üçün çay dərələrinin yamacları və quru dərələr daha uyğun hesab edilir.

III. Orta dağlıq meşə-kolluq rayonu. İqlim mülayimdir. İlin bütün mövsümlərində nisbətən rütubətlidir. Bu rayon əsasən çay yataqları boyu yerləşən meşəliklər və yaşıllıq məntəqələrinin ətrafındakı meyvə bağlarından ibarət yaşıllıq zonalan və son illərdə məşəlaşmış qədim kolluqlar daxil edilir. Eyni zamanda Naxçıvan Muxtar Respublikasının meşə ehtiyatını təşkil edən Batabat, Ərəfsə, Tilkək, Talalar və s. təbii meşələrin ətrafını əhatə edir. Bu ərazilərdə yaşıllıq zonaları buranın iqliminə uyğun olan və təbii meşələrin ağac və kollardan ibarət olmalıdır. Bu rayon gələcəkdə yeni salınmış yaşıllıq sahələri ilə birlikdə muxtar respublikanın turizm rekreasiya potensialını təşkil edə bilər. Orta dağlıq meşə-kol rayonunu mezofil meşələr və yüksək dağlıq mezofil meşələr yarımrəyonuna bölmək.

1. Mezofil meşələr yarımrəyonu. Muxtar respublikanın 1250-1800 m yerləşən çay yatağı (Payız, Xalxal, Vayxır, Rüstəm, İşgəsu meşələri) və ətraf ərazilərini (Pircüvar, Güznüt meşələri) əhatə edir (bu ərazilər meyvə bağları və tuyaq meşələrindən ibarətdir). İqlim yumşaqdır. İlin bütün fəsilərində nisbətən rütubətlidir. Lakin aşağı zonada yerləşən və meşəliklərin yay istəyi dövrlərində hər zaman suvarmaya ehtiyacı olur. Yaşıllıq məntəqələri ətrafındakı yaşıllıq zonalan isə suvarma ilə təmin olunur (qış fəslindən başqa). Çay yatağının filtrasiya suları bu ərazidə yayılan meşə və kolluqların əsas qida mənbəyidir. İllik yağıntıların miqdarının 350-450 mm olması çay yatağında kənar ərazilərdə uyğun ağac və kollarn yetişdirilməsinə tamamilə kifayət edir. Yay yumşaq isti, qış yumşaq, qarlıdır, kəskin temperatur dəyişiklikləri baş vermir. Yaz və payız istəyi və uzun sürəndir. Bu yarımrəyonun yaşıllıq zonasının rolu əsasən eroziyaya qarşı mübarizə, əhali bərkitmə funksiyasından ibarət olmalıdır. Meşə tipli mülayim iqlim burada yaşllaşdırmanın aşağı normalarından istifadə etməyə imkan verir. Ona görə də çaylarda filtrasiyani nəzərə alaraq yataq boyu meşəliklərin salınması daha məqsəduyğundur. Salınmış meşə və bağlar Xalxal, İşgəsu və Rüstəm meşələrində olduğu kimi yayda əhalinin istirahəti üçün ictimai-iaşə və istirahət zonalarna çevrilə bilər. Burada əsasən armud, ərik, alça, heyvə, qoz, badam, püstə və s. ağacların salınması həm eroziyaya qarşı mübarizəyə, sel hadisələri zamanı sahillərin yuyulmasına və meyvə bağlarının məhsulundan iqtisadi səmərə kimi istifadə etmək olar.

2. Yüksək dağlıq mezofil meşələr yarımrəyonu. Bu yarımrəyon orta və yüksək dağlıq (1800-2300 m) torpaq-iqlim şəraiti ilə uyğunluq təşkil edir. Burada meşə bitkilərinin inkişafı şəraiti müxtəlif cinslərə aid ağac və kollarn inkişafı üçün daha əlverişlidir. Yarımrəyonda yerləşən meşələrin ətrafında mövcud olan açıq ərazilərdə meşə sahələrinin genişləndirilməsi üçün lazımi şərait vardır. Yarımrəyonun iqlim şəraiti və bir çox fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri imkan verir ki, bu təbii meşələr yaxınlığında yerləşən yaşıllıq məntəqələrinin ətrafında da müxtəlif növ meşə ağaclarından və meyvə ağaclarından ibarət yaşıllıq zolaqlarının, parkların salınması əhalinin istirahət və əyləncə zonalarna çevrilə bilər. Bu əraziləri yaşllaşdırmaq üçün təbii şəraitə uyğun ağac və kollarn əkilməsi məqsəduyğundur. Yaşıllıq zonasını əhatə edən ərazilərdə 30-35% ağacların, 60-80% isə kollarn payına düşməlidir. Bu yarımrəyonda yaşıllıq zonalan əsasən eroziyaya və küləyə qarşı əhəmiyyətlidir.

IV. Dağ-çəmən rayonu. Dağ-çəmən rayonu muxtar respublikanın kənd təsərrüfatı, əsasən də heyvandarlıq üçün əlverişlidir. Bu rayon əsasən muxtar respublikanın yay otlaqlarını təşkil edir. Otarlanmanın intensiv olduğu bu ərazi tez-tez antropogen təsirlərə məruz qalır. Belə ki, növbəti otarılma və əsasən də yaşıllıq məntəqələrinin ətrafında sürülərin keçdiyi ərazilərdə landsaft pozulmasına daha çox rast gəlinir ki, bu da səthi eroziyanın inkişafına və bitki örtü-

yünün kasıblaşmasına səbəb olur. Buna görə də ərazidə yerləşən alp çəmənliklərində yamaç bərkitmə işlərinin təşkili daha uyğun olardı. Ərazinin subalp çəmənliklərində vaxtından əvvəl (toxum fazasından əvvəl) çəmənliklərin biçilməsi və otarılması burada bitki örtüyünün getdikcə növmüxtəlifliyinin azalmasına səbəb olur. Bəzən küləklər vasitəsilə bitkilərin toxumları sovrularaq uyğun olmayan şəraitə aparılır ki, bu da gələcəkdə çəmənlərin seyrəlməsinə gətirib çıxarır. Bunun qarşısını almaq üçün subalp çəmənlikləri ətrafında yaşıllıq zonalarının salınması məqsədəuyğundur.

Dağ-çəmən rayonu iki yarımrəyonunu özündə birləşdirir.

1. Nisbətən rütubətli, soyuq yarımrəyon. Muxtar respublikanın dəniz səviyyəsindən 2000-2800 metr yüksəklikdə yerləşmiş, yüksək dağlıq rayonlarını əhatə edir. Bu muxtar respublikanın uzun sürən sərt qışı və şaxtılı ən soyuq ərazisidir. Burada bəzi yerlərdə minimum temperatur -25°C təşkil edir. Ultrabənövşəyi şüalanmanın intensivliyi, küləklər, güclü qar yağıntısı, yayda temperaturun mülayimliyi (maksimum 26°C), illik yağıntının miqdanı (536 mm) ilə müşayiət olunur. Yağıntının əksər hissəsi yaz fəslinə təsadüf edir. Bütün bunlar yaşıllıq zonalarının istilik və rütubət tənzimlənməsinə təsir edir. Burada eroziya prosesinin və pozulmuş landsaftda səthi axının qarşısını almaq üçün alçaqboylu ağaclarından və kollardan ibarət qoruyucu zolaqlar salmaq məqsədəuyğundur. Burada yaşayış məntəqələrinin ətrafında mövcud olan kolluqlarla yanaşı yeni salınacaq yaşıllıq zonaları həmin ərazilərdə eroziyaya və küləyə qarşı müstəsna dərəcədə rol oynaya bilər. Yaşıllıq zonaları həm də yay otaqlarından istifadə edən heyvandarların istifadəsi üçün yararlı ola bilər. Bu zaman onların bədii-kompozisiya qanunlarına uyğun olaraq yerləşdirilməsi nəzərdə saxlanılır. Bu ərazilərdən turizm rekreasiya məqsədlər üçün (dağ turizmi) də istifadə etmək olar.

2. Yay quru keçən soyuq yarımrəyon (nisbətən mülayim iqlim şəraitinə malik). Yarımrəyonun mütləq hündürlüyü dəniz səviyyəsindən 1800-2200 metr hündürlük daxilində dəyişir. İqlimi quru və soyuq, yayı uzun sürən sərtindir, qış isə sərtir. Yuxarıdakı yarımrəyonlarla müqayisədə burada bitkilərin inkişafı üçün şərait daha əlverişlidir. Subalp çəmənliklərini əhatə ediyi bu ərazidə biçənəklərin ətrafında yaşıllıq zolaqlarının salınması toxum fazasında toxumların həmin sahədə qalıb daha da sıxlaşmasını təmin edə bilər. O zaman süni olaraq biçənəklərin zənginləşdirilməsi üçün toxum səpmə prosesinə ehtiyac qalmaz. Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan əhalinin və turizm məqsədilə əraziyə gələn insanların istirahət üçün meşə zolaqlarının salınmasını da məqsədəuyğun hesab etmək olar. Bu yarımrəyonun iqlim şəraitini nəzərə alaraq burada yerləşən yaşayış məntəqələrinin ətrafında istirahət məqsədli parklar və meyvə bağlarından ibarət yaşıllıqların salınması daha məqsədəuyğun hesab edilə bilər. Yuxarıdakı yarımrəyonlarla müqayisədə burada yaşıllaşdırma normativlərinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldilməsi üçün daha çox şərait vardır. Bu əraziləri yaşıllaşdırmaq üçün təbii şəraitə uyğun ağac və kolların ekilməsi məqsədəuyğundur.

V. Yüksək dağlıq nival sahəsi. Bu rayon Dərələyəz və Zəngəzur sıra dağlarının yüksəkliklərini əhatə etməklə bitki örtüyündən tamamilə məhrumdur. Bunun səbəbi kəskin soyuq iqlim şəraiti və torpaq örtüyünün olmamasıdır. Lakin qayalıqların ufanıqları altında bəzi bitkilərə az da olsa rast gəlmək olur. Yuxarıda göstərilən səbəblərə görə burada yaşıllaşdırılma tədbirləri aparmaq qeyri-mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. İbrahimov Ə.M. Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaşıllaşdırılmasında istifadə edilən dekorativ çilpaqtoxmumlu ağac və kol bitkiləri / Aqrar elmin və təhsilin innovativ inkişafı: dünya təcrübəsi və müasir prioritetlər / Beynəlxalq konfrans, ADAU. Gəncə, 2015, s. 290-293.

2. Prilipko L.İ., Əliyev A.R. Azərbaycanın yaşıllaşdırılması. Bakı, 1967, 84 s.
3. Talibov T.H., İbrahimov Ə.M. Naxçıvan şəhərinin yaşıllaşdırılmasında istifadə olunan ağac və kollar / Botanika bağlarında və dendroparklarda landsaft memarlığı. Beynəlxalq konfransın materialları. Bakı, 2013, s. 25-34.
4. Tutayuk V.X. Azərbaycanın yaşıllaşdırılması. Bakı: Gənclik, 1968, 80 s.
5. Асатов К.С. Лесорастительное районирование Азербайджана // АМЕА Мərkəзи Nəbatat Bağının əsərləri, 2011, c. 8, s. 63-68.
6. Прилипка Л.И. Лесная растительность Азербайджана. Баку: АН Азерб. ССР, 1954, 488 с.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: enver_ibrahimov@mail.ru

Анвар Ибрагимов

REGIONALIZATION OF THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC'S TERRITORY FOR LANDSCAPING

The study of bio-ecological features of trees and shrubs spread in the Nakhchivan Autonomous Republic and imported from the outside and the use them in reforestation and landscaping works is one of the topical issues. Regular measures are being carried out on the protection of forest resources and greenery as the most important environmental factor, and the planting of new forest areas. In this regard, there have been carried out regionalization for landscaping in the territory of the Nakhchivan Autonomous Republic. At this time, the territory is divided into 5 districts and 9 subdistricts and their brief description have been given. As a result of the analysis, a schematic map of regionalization of the autonomous republic have been compiled.

Keywords: landscaping, districts and subdistricts, schematic map, natural climatic conditions, trees and shrubs.

Анвар Ибрагимов

РАЙОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ НАХЧЫВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ С ЦЕЛЬЮ ОЗЕЛЕНЕНИЯ

Изучение био-экологических особенностей и использование в лесовосстановительных и озеленительных работах деревьев и кустарников, распространенных на территории Нахчыванской Автономной Республики и ввезенных извне, – одна из актуальных задач. В этой области внедряются постоянные меры для защиты наиболее важного фактора окружающей среды, включая охрану растительности, лесных ресурсов и насаждение новых лесных массивов. В связи с этим, с целью озеленения территории Нахчыванской Автономной Республики проведены работы по её районированию. В ходе исследования территория разделена на 5 районов и 9 подрайонов, и дана их краткая характеристика. В результате проведенного анализа составлена карта-схема озеленения автономной республики.

Ключевые слова: озеленение, районы и подрайоны, карта-схема, природные климатические условия, деревья и кустарниковые растения.

(Akademik Tariyel Talibov tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlk variant 19.02.2020
Son variant 07.05.2020